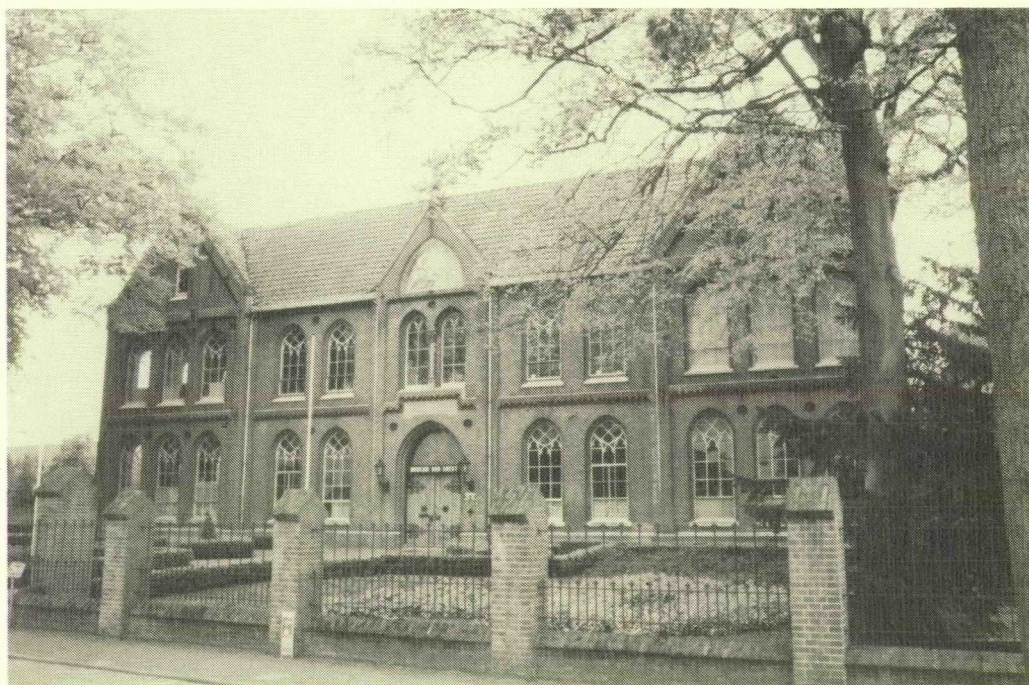

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE „HISTORISCHE VERENIGING SOEST”

12e jaargang nr. 4 - voorjaar 1992

Foto omslag
Huize St. Jozef aan de Steenhoffstraat.
Waar nu o.m. Museum Oud Soest is gevestigd.

Historische Vereniging Soest
Opgericht 8 mei 1980

Bestuur

Voorzitter : P.J. van Doorn, Schoutenkampweg 113, Soest
Secretaris : Mevr. E. Stolwijk, Kruisweg 2, Soest, Telefoon 02155-17113
Penningmeester : J.Th. van der Putten, Leeuwerikweg 30, Soest
Overige leden : P.J. van den Breemer, Vosselveldlaan 21, Soest
A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7, Soest
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a, Soest
W.C.J.M. Peters, Van Mecklenburglaan 24, Soest
W. Schimmel, Steenhoffstraat 77a, Soest
G. Staalenhoef, Speenkruid 11, Diemen
Redactie : P.J. van den Breemer, Vosseveldlaan 21, Soest
Vormgeving : F. Elsmann, Bachweg 66, Amersfoort

Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

De contributie bedraagt f 30,-- per jaar.

Betaling is mogelijk:

op de postrekening van de penningmeester Historische Vereniging Soest,
nummer 54.59.21.8

dan wel op de bankrekening van de vereniging bij de Rabobank te Soest,
rekening nummer 3599.02.235. (Giro van de bank: 212775).

HISTORISCHE VERENIGING SOEST.

Bestuursmededelingen voorjaar 1992

De jaarvergadering over het verenigingsjaar 1991 is dinsdag 10 maart l.l. gehouden.

De contributie is ongewijzigd gebleven, n.l. f 30,-- en u krijgt eerstdaags een accept-girokaart toegezonden.

U ontvangt hierbij het laatste nummer van de 12de jaargang van "Van Zoys tot Soest" en het was niet mogelijk om het jaarverslag over 1991 in dit nummer geplaatst te krijgen.

Dat komt dus in het zomernummer, no. 1 van de 13de jaargang.

Werkgroep Archeologie

Bijeenkomst iedere 3de dinsdag van de maand in Museum Oud Soest. Dus 21 april, 19 mei en 16 juni a.s., 's avonds 8 uur.

Werkgroep Genealogie

Komt bijeen de tweede dinsdag van iedere even maand, dus 14 april en 9 juni, doch deze vergadering van 9 juni wordt een week eerder gehouden, dus 2 juni, vanwege een op 9 juni geplande vergadering van het IVN in het gemeentehuis.

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that proper record-keeping is essential for the integrity of the financial system and for the ability to detect and prevent fraud.

2. The second part of the document outlines the specific procedures that must be followed when recording transactions. It details the requirements for the format and content of records, as well as the responsibilities of the individuals involved in the recording process.

3. Conclusion

4. In conclusion, the document stresses that adherence to these guidelines is crucial for ensuring the accuracy and reliability of financial records. It calls for a commitment to high standards of record-keeping and for the implementation of robust internal controls to support these goals.

EEN REIS LANGS DE GASLEIDING door F.W. Beijen

In oktober '89 werden we verrast door een grote stapel gele gasleidingen, die langs de Birkstraat lag, en zo nieuwsgierig als we in Soest zijn, wilden we het naadje van de kous weten. Het Gasbedrijf Centraal Nederland (GCN) was al enige tijd bezig een zgn. gas-koppelleiding te leggen op de Stompert en in de Korte Duinen; hiervoor waren twee firma's ingehuurd om het tracé te maken en de leiding te leggen. We waren even te laat om de start mee te maken van de werkzaamheden aan de ca. 7 km lange, 50 cm dikke, met ca. 1 mln. cub-meter onder een druk van 8 bar gevulde aardgasleiding van Soesterberg naar Soest.

Voor het lokaliseren van de grondlagen c.q. vondsten was, vanaf Soesterberg gerekend, de rechterzijde van de gemiddeld twee meter diepe sleuf voor ons van belang. De linkerzijde werd verstoord door eerdere werkzaamheden aan de op ca. drie meter afstand gelegen, in 1982 aangelegde, riooltransportleiding Soesterberg-Soest.

In het leidingschema kunt u onze reis volgen, die start in Soesterberg bij:

a. het traject over de Stompert (Vlasakkers) naar de spoorlijn Amersfoort-Utrecht, aansluitend op het fietspad

De Vlasakkers, gelegen op de stuwwal de Stompert, is ontstaan in de Saliën-Risz ijstijd, 150 tot 100-duizend jaar v. Chr., toen een 50-100 meter dikke en vele kilometers brede ijstong het Eemdal is binnengedrongen.

In het wandprofiel van de sleuf tekenden zich duidelijk, in een ongelijk patroon, de zand-grind- en granietlagen af, de laatste hoofdzakelijk gevormd door: gletscherpuin, ijzerspooren en zwerfkeien. De bovenkant werd afgedekt door een dunne met heide begroeide humuslaag, daaronder een kleine door de regen uitgespoelde zandlaag.

Zo'n 50 meter voor de spoorlijn begon aan de oppervlakte het stuifzand zichtbaar te worden, dat zich voortzette tot aan het einde van de Korte Duinen.

Enige veldverkenningen over het gesloten leidingtracé en omliggend militair-oefenterrein brachten naast de div-steensoorten, waaronder enige kleine vuursteenknolletjes, geen verdere bewoningssporen uit het verleden op.

b. het traject Monnikenbosweg, vanaf de kruising met het fietspad na de linkerbocht hierin, door de Korte Duinen, aansluitend op en langs de Hofslottersteeg tot aan de Birkstraat.

In het wandprofiel op de Vlasakkers en aan het begin van de naast dit fietspad gelegen weg zagen we de zgn. "IJspegels", die ontstaan zijn door ijsblokken, die onder de ijslaag in de grond zijn gedrongen en uiteraard het laatst ontdooiden.

Tijdens dit ontdooiingsproces vulden de ijskuilen zich veelal onverstoord op met gletscherpuin, grind, scherp- en stuifzand, humus, enz. Dit geheel geeft ook een goed beeld van de ontwikkelingen tijdens en na de ontdooiing.

We raakten bekend met de medewerkers van beide firma's en er kwam een prettige onderlinge samenwerking tot stand. Op verzoek werd soms enige happen dieper gegaan, opdat wij onder het twee meter niveau konden kijken. Zij attendeerden ons op zaken die we over het hoofd hadden gezien tussen onze waarnemingen in.

De langs het fietspad en de zandweg gelegen bossen zijn vóór de tweede wereldoorlog, in een werkverschaffingsproject van de Heidemij, aangeplant, waarbij de grond van te voren diep werd omgespit. Door deze verstoring vertoonde het wandprofiel tot aan de Korte Duinen geen verdere bijzonderheden.

Het leidingtracé gaat achter Zonnegloren dwars door deze duinen naar de Hofslottersteeg. Aan het begin van deze duinen zagen we harde grindlagen, doorsneden met dunne strepen gletscherpuin, waarboven lagen met scherp- en stuifzand, die geen verdere beschrijving behoeven. Onze groep voerde op en naast het gesloten tracé veldverkenningen uit, waarbij vondsten van door de machines opgewerkt gletscherpuin de overhand hadden. Dit puin van diverse steensoorten is door de grote ijsdruk gespleten en stuk gevoren in fragmenten. De daarbij gevormde breukvlakken lijken als door mensenhanden gemaakt (artefacten). Helaas, het was niet zo. (1)

In de overgang Korte Duinen-Hofslottersteeg, zich voortzettend tot de Birkstraat, kwamen verveningslagen te voorschijn. De middelen ontbraken ons om een onderzoek te laten doen naar toendramossoren, die in een eerder bodemonderzoek in dit veen zijn aangetroffen. We maken even een tussenstop om dit wandprofiel nader te bekijken.

Van boven naar beneden zagen we onder meer:

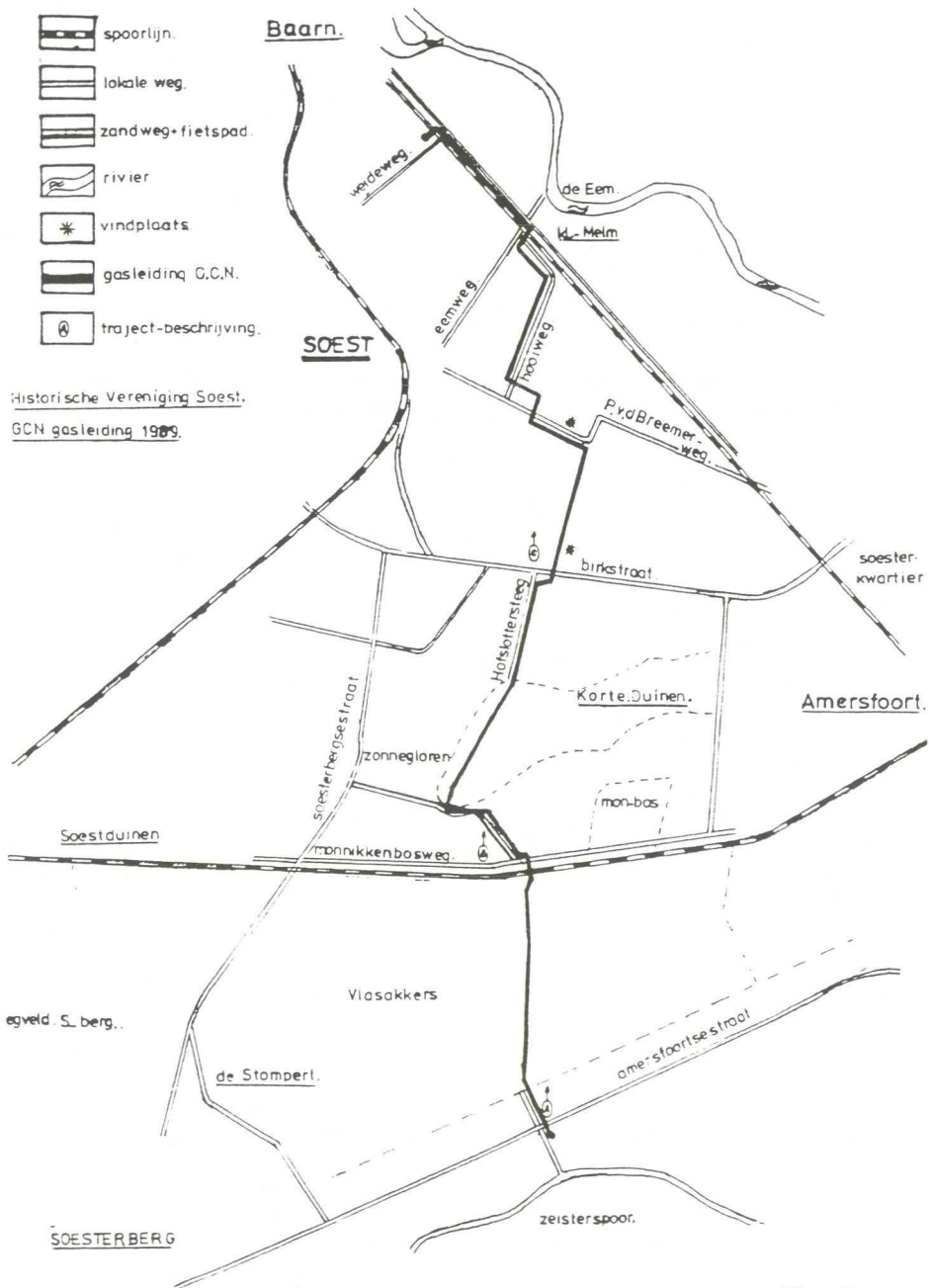
1. humuslaag met begroeiing
2. licht stuifzand
3. de oerbank
4. gespoelde zandlaag
5. jong en ouder dekzand
6. verveningslagen
7. kleilaag

ad. 5. Tussen de jongere en oudere dekzandlagen in bevond zich op diverse plaatsen een dunne zwarte laag met houtskoolfragmenten. Deze zgn. "Laag van Usselo" is ontstaan tijdens het Glaciale Würmtijdperk, ca. 10.000 v.Chr. waarin grote bos- en veenbranden hebben plaatsgevonden.

ad. 6. De verveningslagen (turf) gaven evenals op meerdere plaatsen gezien in Soest, een opmerkelijk beeld. De onderste verveningslaag werd van de bovenste gescheiden door een gelijkmatige stuifzandlaag, wat aangeeft dat er een droge periode tussen de beide laagvormingen heeft plaatsgevonden.

- spoorlijn.
- lokale weg.
- zandweg-fietspad.
- rivier
- vindplaats
- gasleiding G.C.N.
- traject-beschrijving.

Historische Vereniging Soest.
 GCN gasleiding 1989.

ad. 7. De kleilaag onder Soest is ruim 30 meter dik en aangevoerd door de reeds eerder genoemde ijstong.

c. Het traject Birkstraat t.o. de Hofslottersteeg dwars door de weilanden naar de P. v.d. Breemerweg.

Op ca. 90 meter van de Birkstraat blijven we even langer stilstaan; daar ontdekten we een kleine muurrest van de voormalige buitenplaats "Hofslot".

De grond voor deze buitenplaats is in ca. 1650 gekocht door de fam. "Baeck", die in ongeveer dezelfde tijd als waarin "Bartolotti" zijn villa Heuvelendaal (huidig Vossenveld) gestalte geeft, de Hofslot bouwt. (2)

De familie is erg rijk en ontvangt op hun buiten diverse zeer bekende Nederlanders zoals Huijgens, v.d. Vondel, en P.C. Hooft.

In 1712 vindt er een taxatie plaats van de "Hovslot" met 8 ha land, waarna de volgende eigenaren/bewoners de revue passeren.

1719 Tekman, die her- en verbouwt.

1727 Isaac Insen, die de naastgelegen boerenbedrijven Hinlopen en Graswijk koopt. Is tevens schenker van de pastorie N.H. kerk aan de Kerkstraat te Soest.

1756 Jacobus Doekes, schout van Soest (burgemeester).

ca. 1770 Jacob v. Pembroek koopt het "Heerengoed".

1801 eigenaar Kreps, die de boerderijen weer verkoopt.

ca. 1805 Coenraad Vissering.

1810 Zomerverblijf van Pieter Kraandijk, die in 1845 overlijdt. Daarna bewoond door de ongehuwde dochter Alida-Elisabeth, in de volksmond "Juffrouw Daatje" genoemd.

1885 Grote - op het koetshuis na - verwoestende brand; de villa wordt gesloopt en afvalmateriaal gebruikt voor de naastliggende boerderijen.

Het hergebruik van deze afvalmaterialen klopt wel; een sprekend voorbeeld is de nabij gelegen schaapskooi, die geheel met uit de Hofslot gebikte stenen is opgebouwd. Omwonenden bevestigden ons dat gelijke stenen ook gebruikt waren in de funderingen van hun bedrijf.

De Kadastrale Plankaart van 1832, waarop villa en vijvers zijn ingetekend (2) stelde ons in staat ter plaatse de villa-omtrek uit te zetten. Getracht is d.m.v. grondboringen muurresten terug te vinden. Dit lukte niet, puin was onze oogst.

In het sleufgedeelte dat door de villaresten liep zaten grote hoeveelheden verbrande houtresten, gesmolten glas en 18e eeuwse gebruiks-aardewerkscherven. (3)

Een klein gedeelte van de voormalige achter de villa gelegen vijver werd blootgelegd; de plantenresten hierin verdwenen als sneeuw voor de zon zodra ze aan zuurstof waren blootgesteld.

We zetten onze tocht voort door de weilanden, richting P. v.d.

Breemerweg. Een voor de uitvoerenden mede door het slechte weer zware klus; de ter plaatse van nature slappe sleufwand en de regen waren er de oorzaak van, dat soms onverwachts, een gedeelte inzakte. Het was oppassen geblazen. Pet af voor de mannen!

Nabij de dubbele bocht in de P. v.d. Breemerweg, bekend als "de Krommert", een op dekzand gelegen oude verbindingsweg Amersfoort-Soest, ontdekten we nabij huis nr. 9, de muurresten van een bruggetje. Het brugmuurtje stond haaks op het naast de weg gemaakte profiel en was tegen wegzakken gebouwd op een eikenbalk (25 x 6 cm).

De stenen vertoonden fosfaatsporen, wat duidt op door het water meegevoerde afvalstoffen van bewoning stroomopwaarts. In het profiel was een gedichte waterloop te onderscheiden; door het instortingsgevaar ter plaatse was een langdurig onderzoek niet mogelijk. Het was: kijken, meten en wegwezen. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of dit bruggetje ooit heeft behoord tot de wetering die vanuit het Veer gelopen heeft langs Enghendaal, de Bunt, Zwarteweg en nabij "Den Krommert" door de weilanden en die door de Malesluis in de Eem uitmondde.

Onderzoek hiernaar en naar de muurresten van de Hofslot is alleen verantwoord en mogelijk wanneer men hier in de toekomst grondwerkzaamheden gaat verrichten.

Het verdere tracé naar en langs de Hooiweg, bij de Eemweg onder de spoorlijn Amersfoort-Amsterdam door naar de Weideweg vertoonde een gelijk beeld als vanaf de Hofslot en behoeft ook geen verdere beschrijving.

In juli 1990 eindigde deze "Reis langs de gasleiding". Deze kwam tot stand door een goede verstandhouding tussen de leden van de Historische Vereniging Soest, de AWN afd. Vallei en Eemland te Amersfoort en de medewerkers van GCN en firma's GAWA uit Breukelen en Van Voskuilen te Woudenberg.

Noten:

- (1) Determinatie vuursteenmateriaal. Dhr. A. de Boer, arch. dienst gemeente Amersfoort.
- (2) Bronnen uit onderzoek van de Historische Vereniging Soest door de oud- en overleden leden J.D. v.d. Neut en J.G. Hilhorst.
- (3) Determinatie aardewerk. Drs. Mw. F. Snieder, archeologe gemeente Amersfoort.

Geraadpleegde literatuur:

- Van Stenenbijn tot Lans. Door G. v. Aken en A. Bruyn.
- Zoys tot Soest, 9e jrg. nr. 1 De interlokale verbindingen door W.H.A. Klein
- Zoys tot Soest, 9e jrg. nr. 1 Wateren in Soest door Ds. J.J. Bos
- Zoys tot Soest, 10e jrg. nr. 1 De Laag van Usselo door H. Gerth

- Zoys tot Soest, 10e jrg. nr. 4 Ontstaan van de Utrechtse
Heuvelrug door W.H. A. Klein

Verdere gegevens.

De originele tekeningen van het G.C.N. leidingtracé, van het muurtje van de Hofslot en het brugmuurtje in de P. v.d. Breemerweg zijn aanwezig in de archieven van de Historische Vereniging Soest.

HEEFT MARGARETHA VERHORST SOESTER NAZATEN?

door Gerard Stalenhoef

Begin oktober 1991 kreeg ik, als lid van de Oudheidkundige Vereniging Flehite, toegezonden de bundel "Amersfoortse opstellen".

Een van deze opstellen, geschreven door Mevrouw L. van Hoorn-Koster, is getiteld "De bouw van een R.K. meisjesschool en wat daaraan vooraf ging". (1)

Aangezien hierin enkele personen worden genoemd die ook in de historie van Soest een (kleine) rol hebben gespeeld trok de inhoud mijn speciale belangstelling. (2)

In het kort ontleen ik aan het artikel het volgende:

In 1576 wordt een huis in de Muurhuizen te Amersfoort bewoond door Agnies, Albert en Margaretha Dyer, de drie kinderen en erfgenamen van Anthonius Reyers Dyer; zij waren ieder voor een derde part eigenaar.

De dochter Agniese Dyer, dan echtgenote van Gerrit Aartse Verhorst, draagt op 11 januari 1585 haar deel over aan haar broer en zuster.

Het echtpaar Verhorst heeft het leven geschonken aan een dochter: Margaretha Verhorst. (3)

De zoon, Albert Dyer, maakt in 1623 zijn testament, waarbij zijn nicht Margaretha Verhorst, van wie beide ouders dan reeds zijn overleden, wordt benoemd tot zijn universeel erfgenaam. (4)

Voorts krijgt Margaretha het vruchtgebruik van alle goederen van haar oom onder voorwaarde dat deze goederen na haar dood zullen worden overgedragen aan het St. Elisabeth's Gasthuis te Amersfoort.

Albert is omstreeks 1644 ongehuwd overleden, waarna zijn testament wordt geopend.

Het derde kind van Anthonius Dyer, Margaretha, is op 30 augustus 1588 voor de schepenen van Amersfoort getrouwd met Jacob van Dam.

Namens de bruidegom treedt op Dirk Freijs van Dolre en voor de bruid "Albert Thonisz, alias Dier" (haar broer). (5)

Ook dit echtpaar had connecties met het St. Elisabeth's Gasthuis; Margaretha was van 1628 tot 1630 "moeder" en Jacob in 1629 regent.

Uit een testament van Jacob van Dam uit 1635 blijkt dat zijn vrouw Margaretha op 8 november 1634 is overleden en dat zij al haar bezittingen heeft vermaakt aan haar nichtje Margaretha. (6)

Margaretha Verhorst was inmiddels, sinds 1627, gehuwd met Willem Willemsz van Grooteloo. (7)

Mevrouw Van Hoorn vervolgt dan:

"Het jonge paar trok in bij de oom van de bruid in het haar zo vertrouwde huis in de Muurhuizen. Tot hun vreugde werden zij verblijd met de geboorte van een dochttertje dat zij Simonida noemden. Hun geluk duurde echter niet lang. Willem van Grooteloo stierf in 1640, waarna moeder en dochter diep bedroefd achterbleven. Toen, zoals wij reeds vernamen, in 1644 ook haar oom Albert Anthonisz overleed stond Margaretha met haar kind alleen op de wereld, todat zij omstreeks het jaar 1646 hertrouwde. De gelukkige bruidegom was Jacob Botter."

Voorts wordt in noot 25 bij het geciteerde artikel vermeld dat Simonida van Grooteloo trouwt met François van Muijlwijck.

Helaas heb ik bij deze gevoelvolle regels enkele bedenkingen. Inderdaad is Simonida van Grooteloo gehuwd met Frans van Muijlwijck, doch dat huwelijk wordt reeds in 1622 voor de schepenen van Amersfoort beschreven waarbij als "getuigen" optreden; Jacob Willems van Schoonhoven als gemachtigde van Willem van Mulewijck, de vader van de bruidegom en Willem Willemsz van Grooteloo, de vader van de bruid. (8)

Dus als Margaretha Verhorst in 1627 met Willem van Grooteloo trouwt is deze kennelijk weduwnaar. (9)

Simonida, zijn dochter uit het eerste huwelijk, is dan al vijf jaar getrouwd; wellicht waren Simonida en haar stiefmoeder bijna leeftijdsgenoten. Mogelijk kunnen de huwelijksvoorwaarden uit 1627 ons nadere informatie verschaffen.

Bezien wij nu "de gelukkige bruidegom" Jacob Botter nader.

Hij heeft op 30 augustus 1647, als leenvolger van zijn vrouw, notaris Reijnier van Ingen, secretaris van Hoogland, gemachtigd om namens hem beleend te worden door de stadhouder van het leenhof der baronie van IJsselstein met het goed Nieuwerhorst, gelegen in Stoutenburg, met inbegrip van alle akkers en landerijen van de Oudehorst. (10)

Margaretha was hiermede zelf beleend op 15 november 1634, kennelijk na de dood van haar tante Margaretha Dyer, die een week eerder was overleden.

Jonker Botter "als getrouwt synde aende Wed. van Sa.r Willem van Groteloo, lijftochterse" wordt twee maal vermeld in de "Memorie der Landerijen" van Soest uit ca. 1650. (11)

Jor. Jacob Botter nomine uxoris (namens zijn echtgenote) is noordwaarts geland naast een perceel bouwland gelegen te Soest aan het kerkevoetpad, strekkende tot aan de overenwech toe; 12 februari 1667. (12)

Jacob Botter (ook genaamd Jacob Botter den Oude) overlijdt

omstreeks 1675. Hij heeft zijn bezittingen vermaakt aan zijn jongere broer Jacob Botter, bijgenaamd Arckelens. (13)
 Het echtpaar Botter-Verhorst bewoonde een huis in de Muurhuizen, dat eens behoorde tot de nalatenschap van Albert Anthonisz Dyer.

Na het overlijden van haar echtgenoot verkreeg Margaretha de helft van dat huis en haar zwager Jacob Botter de Jonge de andere helft.

In 1679 besloten zij het pand te laten veilen. Kopers waren Jacob Snoeck, beenhakker, en diens vrouw Maria Bosch. (13)

Het echtpaar Jacobus Hendrickse Snoek en Maria Guerts (Bosch) trouwt op 22 januari 1670 in de parochie H. Georgius aan 't Zand. (14)

Op het einde van haar leven (ca. 1685?) transporteert Margaretha Verhorst het leengoed Nieuwerhorst c.a. te Stoutenburg, met toestemming van het leenhof van IJsselstein, aan Anthonius van der Wall, lakenkoper te Amersfoort, en zijn echtgenote Cornelia van Sevender. (13)

Hieraan voegt de schrijfster toe: Deze laatste was een kleindochter van Margaretha Verhorst.

Uit het voorgaande zal duidelijk zijn dat ik hieraan twijfel; mijns inziens betreft het een kleindochter van haar "pleegdochter" Simonida van Grooteloo. (15)

Samenvattend kan dan het volgende familie-fragment worden opgesteld waarbij wordt opgemerkt dat, mede opdat over die periode geen doopboeken aanwezig zijn, alle geboortejaren zijn geschat.

I. Antonius Reyerse Dyer, geb. ca. 1530, ovl. vóór 1576.
 geh. N.N.

Uit dit huwelijk:

a. Agnies, volgt II

b. Albert, geb. ca. 1560, ovl. ca. 1644; ongehuwd

c. Margaretha, geb. ca. 1560, ovl. 8 november 1634
 geh. (30 augustus) 1588

Jacob van Dam. Dit huwelijk bleef kinderloos

II Agnese Anthoniuszdr. Dyer, geb. ca. 1560, ovl. vóór 1623
 geh. vóór 1585

Gerrit Aartse Verhorst, ovl. vóór 1623

Uit dit huwelijk:

a. Margaretha Verhorst, volgt III

III Margaretha Verhorst, geb. vóór 1590, ov. na 1679
 geh. (1e) 1627

Willem Willemsse van Grooteloo (weduwenaar van N.N.) en vader van Simonida, geb. ca. 1600, geh. 1622 met Frans van Muijlwijck

geh. (2e) ca. 1645

Jacob Botter de Oude, ovl. ca. 1675

Haar beide huwelijken bleven (vrijwel zeker) kinderloos.

De vraag in de kop van dit stukje kan dan beantwoord worden met:

Vrijwel zeker heeft Margaretha Verhorst géén nazaten, dus ook niet in Soest, doch wel verwanten via haar pleegdochter Simonida van Grooteloo. (16)

Noten:

1. Amersfoortse opstellen, historie, archeologie, monumentenzorg, onder red. van Dr. J.A. Brongers e.a.; 1989, Uitgeverij Bekking, Amersfoort.
2. Mevrouw Van Hoorn publiceerde eveneens: Een opmerkelijk hoekje van de oude binnenstad, in; Archeologie en geschiedenis van een bouwplaats in Amersfoort (Geschiedfortia Reeks deel 6), 1988, Uitgeverij Bekking, Amersfoort; uitgegeven ter gelegenheid van de opening van het nieuwe gebouw van het R.O.B.
3. Het geboortjaar van Margaretha Verhorst is niet bekend, doch aangezien haar ouders in 1585 reeds gehuwd zijn, neem ik aan dat wij mogen stellen: "geb. vóór 1590".
4. Notaris Jacob Willems van Schoonhoven; 20 augustus 1623.
5. J.G. Smit, Huwelijken voor schepenen van Amersfoort 1585-1599, in: Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie, deel 27 (1973), blz. 189.
6. Notaris Johan van Ingen, 9 augustus 1635.
7. Notaris Anthony Moll, 30 augustus 1627, huwelijksvoorwaarden.
8. J.G. Smit, Huwelijken voor schepenen van Amersfoort 1600-1622 (1671), in Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie deel 28 (1974), blz. 180.
9. Aan de families van Grooteloo en Van Muijlwijck hoop ik in volgende artikelen aandacht te besteden.
10. Gem. Arch. Amersfoort, Not. A, inv. nr. AT 002- a 004.
11. Gem. Arch. Soest nr. 22 (Archief Waterschap Middelwijk): "Memorie der Landerijen die voortaan gehouden zullen zijn int onderhoudt der Dijcken aan de westzijde van de Rivier de Eem".
12. Rijksarch. Utrecht, Recht. Arch. nr. 1144 deel 20, fol. 28-29.
13. Van Hoorn, Archeologie (...), blz. 12 (zie noot 2).
14. Eemlandse Klappers, deel 21, blz. 102.
15. Ook de op blz. 95 genoemde mede-ondertekenaar van de overdracht uit 1683, Willem Frans van Muijlwijck acht ik geen kleinzoon van Margaretha, doch een zoon van Simonida van Grooteloo.
16. Het vorenstaande betreft een kleine (mogelijke) correctie op enkele genealogische gegevens welke slechts een detail vormen van de beide zeer gedegen publicaties.

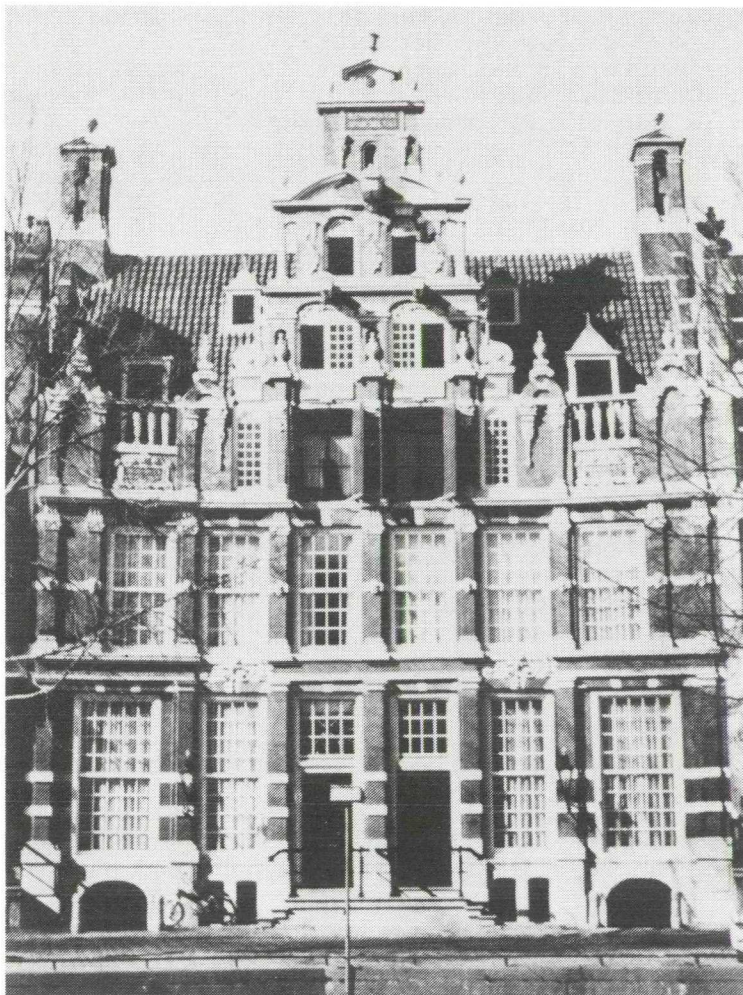
„HEUVEL EN DAEL" LATER „VOSSEVELD"

door P.J. v.d. Breemer

In het vorige nummer van "Van Zoys tot Soest" schreef de heer J. Hepp (persbericht van 1955) over "Heuvel en Dael" later "Vosseveld".

Wie was nu die Guillelmo Bartolotti, die in Soest een zomer-verblijf ging bouwen? Volgens de heer Hepp "Een vermogend Amsterdams bankier, waarschijnlijk van Lombardische afkomst". Dit is echter niet juist.

Uit het boek "Het huis Bartolotti en zijn bewoners" van de bekende Amsterdamse musicus Gustav Leonhardt zijn wij veel te

Het huis „Bartolotti" aan de Herengracht te Amsterdam na de restauratie in 1968.

weten gekomen over de familie Bartolotti; er staan verrassende dingen in, en wij willen proberen dit kort weer te geven.

De grootvader van onze Guillelmo was Christiaan van den Heuvel, een vooraanstaand burger in de stad Delft, alwaar hij ook een bierbrouwerij exploiteerde. Als protestant voelde hij zich in Delft niet meer veilig, en vertrok naar Hamburg.

Waarschijnlijk is hij daar, in 1555, in het huwelijk getreden en wel met Jenne de la Bay, een dochter van kapitein Ogier de la Bay en Maria Offema.

Er werden uit dit huwelijk zes kinderen geboren, waarvan alleen zoon Willem (geb. 1560) en dochter Cornelia (geb. 1562) in leven bleven tot na 1600. Dus Willem van den Heuvel en Cornelia van den Heuvel.

De zus van moeder Jenne, nl. Maria de la Bay huwde, (waarschijnlijk omstreeks 1560) met de Italiaanse edelman Giovanni Baptista Bartolotti uit Bologna. Ook die week als aanhanger van de hervorming naar het noorden uit, en vestigde zich tenslotte eveneens in Hamburg. Daar komt dus de naam "Bartolotti" te voorschijn.

Het huwelijk van Giovanni en Maria bleef echter kinderloos. Bij testament (1577 en later) werden de toen nog levende kinderen van zus Jenne, twee neven en nichtje Cornelia tot universeel erfgenaam benoemd, echter met de verplichting de naam Bartolotti aan te nemen. Dus Willem van den Heuvel, het klinkt zeer Nederlands, ja zelfs Soesters, heet voortaan Guillelmo Bartolotti. Het fortuin was aanzienlijk en de naam welluidend. Neef Willem werd ingewijd in het beheren en het vermeerderen van het handelsfortuin. En toen ook nog de kinderen "van den Heuvel" op vrij jeugdige leeftijd hun ouders verloren, en de Bartolotti's hun neef en nicht als eigen kinderen aannamen, was onze Willem van den Heuvel voortaan Guillelmo Bartolotti.

Hij trouwde ca. 1590 met Maria Pels, en hertrouwde in 1593 met Margaretha Thibout. Hij is de bouwheer van "Het huis Bartolotti" aan de Heerengracht te Amsterdam, welk "paleis" in 1618 in gebruik werd genomen.

Uit het eerste huwelijk (ca. 1590) werd één zoon geboren, Jan Batista, en uit het tweede huwelijk, met Margaretha Thibout, maar liefst dertien kinderen, waaronder als vierde kind in 1602 Willem - alias Guillelmo Bartolotti van den Heuvel. En dat was nu de man, die later als rijk koopman in Soest een zomerverblijf ging bouwen in 1653. Zij halfbroer Jan, uit het eerste huwelijk, overleed op 34 jarige leeftijd en van zijn twaalf broers en zussen uit het tweede huwelijk, geboren tussen 1594 en 1617 waren er in 1653 nog slechts vier in leven.

Guillelmo Bartolotti huwde in 1640 met Jacoba v. Erp en uit dit huwelijk werden acht kinderen geboren, waarbij in 1639 de ons welbekende en veel besproken Jacoba Victoria Bartolotti. In het boek "Het huis Bartolotti en zijn bewoners" staan

interessante gegevens vermeld over de buitenplaats te Soest, die wij in een volgend nummer van "Van Zoys tot Soest" hopen te kunnen opnemen.

DE SCHOONHEID VAN SOEST

door Rinke Tolman

"Uit de Raadzaal" februari 1933.

Als er één plattelandsgemeente in Nederland is, die kan bogen op rijk landschappelijk schoon van zeer uiteenlopenden aard, dan is het wel Soest.

Reeds dadelijk is daar de kostelijke eng, een prachtig brok golvend bouwland, dat, hoog gelegen, wonderlijk wijde uitzichten biedt niet alleen over de toch reeds uitgestrekte gemeente Soest, maar den blik vergunt nog veel verder te dwalen. Wanneer ge het hoogste punt beklimt en uw gezicht wendt naar den kant der provincie-hoofdstad, ziet ge op een helderen dag duidelijk den majestueusen Dom zich afteekenen, zonder dat ge uw toevlucht behoeft te nemen tot een kijker. Deze eng vereenigt het nuttige met het aangename; in de eerste plaats is hij een uitgestrekt stuk cultuurgrond van

naar een foto van
Jan P. Strijbos
Haarlem

De Heeren Apselien
R. Vosswela

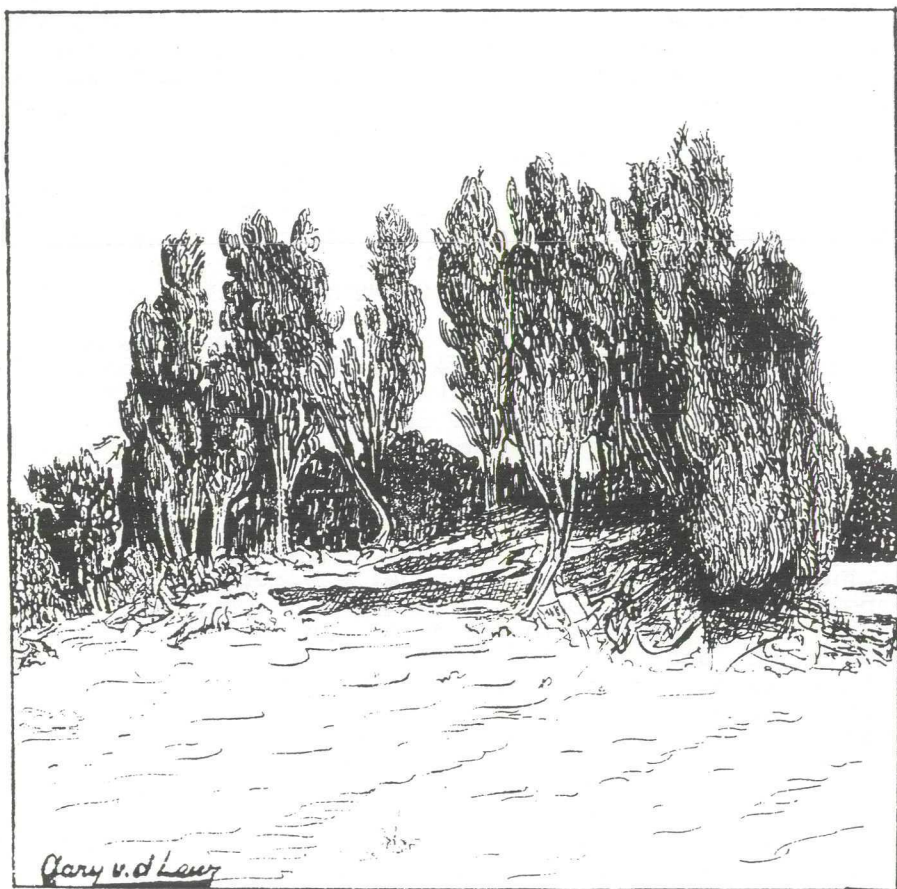
uitstekende hoedanigheid, die een schat van veldvruchten aan de bewerkers schenkt, en bovendien, dank zij de talrijke paden tusschen de akkers, een gretig gebruikte wandelgelegenheid biedt, terwijl tevens een fietsweg allerlei verplaatsingsmogelijkheden met zich meebrengt.

Al de vier seizoenen door zijn in al haar pracht Hollands luchten, nu eens ontroerend teer, dan weer aangrijpend geweldig, te bewonderen en elke tocht naar den eng is dan ook loonend. Van welk een testamentische bekoring is het, wanneer op dit hooge brok bouwland, pittig zwart tegen den effen lucht, koninklijke paarden den ploeg door den bodem trekken of een zaaier zijn zaden in de voren werpt. Hoe ruischt en ritselt de rogge, wanneer de krachtige zomer nieuw leven stuwt in stengel en blad, hoe kleuren fijntjes tusschen het zingende graan de elegante bolderik, de bescheiden viooltjes en de teedere korenbloem en hoe raakt de lucht vervuld van de zonnigheid der tierelierende akker- en kuifleeuweriken, terwijl eveneens de kwartel er zijn "kwik-me-dit kwik-me-dat" roept.

Later in het jaar weer staan de blonde schooven, rijk blijk van vruchtbaarheid, te wachten op de wagens, die ze in de schuren rijden. Allerlei gevogelte vliegt daarop naar de stoppels om de gevallen korrels en de onkruidzaden weg te snoepen en in den winter wijdt een vacht van sneeuw den hoogen wijden eng.

Maar de eng vormt één der elementen van het Soester landschappelijk schoon. Geheel anders weer geaard is het gebied, dat door den Eem wordt doorstroomd. Hier vindt men een innig-Hollandsche weidestreek, waar het groen van het gras en de kleurigheid der wilde bloemen overheerschen. Bont en schilderachtig weidt in dit rustige domein het vee, klinkt in den zomer het haren der zeisen of het rikketikken der machines, die met haar vlijmscherpe messen de weien raseeren. Ongemeen rijk is hier het vogelleven, want het zijn niet alleen de wilde eenden, die hier aan de slootkanten of in de greppels broeden; de kenners weten de plekjes, waar de geestige kemphanen hun onbloedige veldslagen leveren en wie in dit gebied binnendringt, hoort den roffel van de wieken der kievieten, hij ziet de langbeenige grutto's door het gras stappen of hij wordt getroffen, door het vermiljoenrood van de pooten der tureluurs, die zenuwachtig met den kop staan te nikken. En wanneer 's avonds alles stil is en de dauw als een deken over het weigebied zich spreidt, beluistert 's zomers het oor de heerlijke monotonie der kwartelkoningen, die zich schuil houden tusschen de veilige grashalmen.

Voor schaatsenrijders is de Eemstreek een uitgelezen gebied, want niet alleen het riviértje zelf, waar 's zomers boot en tjalk vertier brengen, ook het overstroomd gebied in de onmiddellijke nabijheid biedt in vele winters overvloedige gelegenheid om één der heerlijkste openluchtsporten te beoefenen. En vele honderden zijn het tenslotte, die den Eem

Garry v. d. Leur
Jeneverbessen.

naar de foto van
Käthe Folman-Mussche.

's zomers beschouwen als een openluchtbadhuis.

Maar tevens is Soest de gemeente der bosschen en heiden, waarboven de wulp zijn heerlijke fluittonen laat klinken en in wier veilige eenzaamheid de vroeg-lentelijke liefdespelen der bolderende berkhanen plaats hebben, een schouwspel van zóó meeslepende pracht, dat men de herinnering daaraan zijn heele leven meedraagt als een schat.

Vergeeten mag evenmin worden het in ons heele land vermaarde Soesterveen, waar niet alleen een rijk insectenleven valt te bestudeeren - het is onder meer het oord, waar de drinkerrupsen zich zoozeer tusschen het riet op haar plaats gevoelen - maar dat in botanisch opzicht tevens van zoo groote waarde is, dat de Vereeniging tot Behoud van Natuurmo-

numenten zich gelukkig achtte een belangrijk deel daarvan als reservaat te kunnen verwerven. De planten zijn er door zeer vele soorten, waaronder buitengewoon merkwaardige, vertegenwoordigd.

Van geheel anderen aard is weer het stuifzandterrein, dat, moge het niet de geweldige uitgestrektheid hebben der heerlijke Kootwijksche woestenijen, niettemin, zoowel wat de grootte betreft als wat haar formaties aangaat, van zeer indrukwekkenden aard is. Een rijk geaccidenteerd gebied ontrolt zich voor den blik van den beschouwer, die hier den vrede van de eenzaamheid ontmoet; dellingen wisselen boeiend af met heuvels van zeer verschillende hoogte en wij weten niet wanneer wij dit gebied het meest moeten bewonderen: in voorjaar en zomer, als de zengende zon deze dorre streek brandt met haar opgetogen licht, dan wel in den herfst, wanneer boven de wijdheid der verstuivingen de wolken hollend jagen, terwijl het zand als een wilde rook wegsliert en fijntjes den wandelaar prikt in zijn gelaat. Maar ook wanneer de winter zijn spreij van sneeuw legt over heuvels en dalen, is de schoonheid dezer stille streek ontroerend.

Meen niet, dat het vervelend is te dolen door zoo'n wijd gebied van zand, zand en nog eens zand. Tal van dieren, die, hetzij overdag hetzij 's nachts het stuifterrein bezoeken, geven door hun prenten blijken van aanwezigheid. Wie deze voetafdrukken, die als geheimzinnige teekens in het zand staan geschreven, heeft leeren lezen, is in staat allerlei gebeuren uit het dierenleven, waarbij hij zelf niet tegenwoordig was, door nauwkeurig geschouwen der hieroglyphen op te bouwen. Bovendien waait de wind het zand dikwijls in zulke fraaie golflijnen op, dat het een aesthetisch genot van den eersten rang is deze slingerlijnen te bekijken. Doch plantengroei ontbreekt geenszins algeheel: verrukkelijk wiegelt er de helm en de zandzegge en men kan in de verstuivingen nagaan met welk een taaheid de nederige wilgen met hun dofzilveren blad en de kreupeldennetjes er zich handhaven. Dierenleven valt er eveneens overvloedig waar te nemen; het vlinderleven in de buurt is er rijk, telkens hoort men het stemgeluid van de duinpiepers; ook verschijnt er somwijlen majestueus de wulp, terwijl het terrein in ornithologisch opzicht stellig nog belangrijker is geworden, sinds in 1929 er het broeden van den kleinen plevier werd vastgesteld.

Voor den vogeltrek biedt het rustige wijde gebied een buitengewone mooie waarnemingsgelegenheid. Vooral in de buurt van de Paltz heeft het gebied nog bijzondere bekoringen, omdat hier niet alleen in de warrigheid der hei korhoenders en wilde eenden broeden, maar bovendien te allen kant de grillig vergroeide jeneverbessen verrijzen als geheimzinnige mythefiguren.

Om al deze redenen is het stuifzandterrein een zeer bijzonder recreatieoord, dat door steeds meer personen niet alleen uit Soest en omgeving of zelfs de provincie, maar uit

heel ons land wordt bezocht. In dit land van vrijheid en gave rust kan men weer tot zich zelf komen en een ander, d.i. geestelijk en lichamelijk hersteld, mensch worden.

Wilden wij aandacht wijden aan elk bekorend détail zoowel van den Soester eng en het Eemgebied als van de bosschen, heiden en het veen, dan zouden wij de ruimte van verscheidene boeken behoeven. Laten wij mogen volstaan met vast te stellen, dat Soest voor den natuurvriend, den liefhebber van planten en dieren, een ontspannings- en studieterrein is, waar hij dag-in, dag-uit zijn hart kan ophalen en in geen jaren uitgekeken raakt.

HERINNERINGEN VAN EEN SOESTER PAUSELIJKE ZOUAAF

door Peter van Doorn

In onze vorige uitgave van "Van Zoys tot Soest" beschreef Peter van Doorn zijn reis naar Alatrie. Vandaar trekken de Zouaven naar Rome, weer terug naar Alatrie en verder naar Assenas. Wat ziet hij allemaal onderweg?

De reis van Alatrie na Rome.

Nadat wij daar 8 dagen geweest waren was het alweer vertrekken toen was het feest in Rome het was het 20 jaar feest dat de Heilige Vader Paus was geweest en daar moet van elk compagne vijftig man naar toe dat had de Generaal verkozen en ik trof het lot er bij te zijn. Wij vertrokken des smorgens om 9 uur naar de stad Vranzenonie en daar gingen wij op de spoor tot Veletrie toen wij aan de stad kwamen moesten wij er uit en moesten daar twee dagen blijven om een weinig te ekseseeren want zij waren in twijfel dat wij het vergeten waren omdat als wij in de bergen zijn het ekseseeren niet geeft zoo doende moesten wij dat nog een keer of twee maal doen dat als wij in Rome kwamen het goed zoude kennen het desfeleeren toen die twee dagen om waren waren zij van elk kompanie in Velitrie verzamelt en trokken met vier hondderd man Velitrie uit naar de stad Romem Wij reden met de spoor tot aan het Stasion dicht bij Rome toen moesten wij er uit. Toen wij voor de poort van de Heilige Stad kwamen werden onze Vaandels ontrolt en begon het muziek te spelen zoo trokken wij met ontrolde vaandels en het volle muziek de stad binnen tot dat wij aan de kazarne waren Wij wierden geplaatst in een Klooster maar voor noodhulp met het feest. Den tweede dag had het feest plaats des smorgens moesten wij te samen naar de Mis en des namiddags moesten wij gereed zijn om half vier toen was er Spekzie over ons voor de Generaal wij moesten naar een groot schoon veld een groot uur buiten de Stad het was al lang vreesselijk droog weder geweest dat wij op den weg bijna niet konde loopen van het stuiven, wij dachten dat wij zoude stikken Toen wij op het veld kwamen zagen wij van alle troe-

pen een partij staan van ongeveer drie duizend man, en wij moesten vooraan staan en eerst aan het deffeleeren, toen dat een halfuur geduurd had kregen wij rust en vernomen dat wij het nog al naar hun zin gedaan hadden en trokken op naar de Kazarne toen wij een weinig weg waren kwam juist de Heilige Vader voorbij rijden toen Hij tegen over ons was viele wij alle in eens op de regterknie met het geweer in de linker en de regterhand aan ons kompie of pet en met een dat hij ons voorbij reed gaf hij ons alle den zegen toen hij voor bij was stonden wij op en gingen onze weg voort tot de stad Rome onder het spelen van muziek duizende menschen stonden ons te bezigtigen, het was des avonds 8 uren toen wij aan onze kazarne kwamen toen hebben wij nog een dag in Rome geweest
Vertrek van Rome naar Alatrie

Den 22 Junij zijn wij weer van Rome vertrokken des smorgens 7 uur wij vertrokken met volle muziek na het Stasion gelijk wij er binnen gekomen waren, toen wij bij het Stasion kwamen moesten wij er in en reden zoo ver dat wij aan het Stasion Vranzenonie kwamen daar gingen wij er uit het was half tien en omdat de hitte bijna onverdragelijk was om er door te maseerren met de zak op onze rug zoo gingen wij naar de Stad Vranzenonie om daar te blijven tot des namiddags 4 uren dat het wat logtiger was Wij kwamen daar aan en zagen daar al heel gaauw wat te drinken en iets te eten en des namiddags vertrokken wij weder naar Alatrie toen hadden wij nog drie uren te loopen het was des avonds 7 uur toen wij daar kwamen wij zijn in Alatrie gebleven tot den 1 Julij

De reis van Alatrie tot Assenas

Den 1 Julij kwam er van het rapport af dat wij moesten vertrekken Wij vertrokken des nachts om 2 uur weg omdat het op de dag te heet was om te loopen, het was heel schoon sterrenlicht weer een hevige stilte heerschte in de bergen als hier en daar hoorde ik een water bruischen dat uit de groote steenrotsen kwam vloejen zoo trokken wij 2 uren voort toen kwamen wij aan een stad genaamd Kwasinos Wij kregen daar een uur rust om een kop koffij of een glas wijn te drinken naar verkiezing om vijf uur gingen wij weer voort maar de helft van de Kompanie bleef daar en de anderen helft vertrok verder op ik moest ook nog verder op. Wij liepen al voort en niet te weten naar welke stad het liep zoo ver wij hadden 3 uren geloopt toen zagen wij de plaats waar wij moesten wezen Wij kwamen daar aan in een eenig huis dat geheel alleen stond tusschen de bergen en dat geheel alleen stond en genaamd werdt Assenas. Dat huis stond op een groote vlakke tusschen de bergen om dat huis zag ik niets als wei en hooiland en daar bij was het juist de tijd daar in de hooibouw de menschen waren daar allemaal aan t hooien en aan het gras maaijen. de reden waarom wij daar in dat huis moesten wezen was dat daar de roovers al verscheidene keeren aan het roven geweest waren en de menschen er hadden uitgejaagd en in

gingen wonen en toen hebben zij om soldaten er in te hebben verzocht dat die dezelve aan het lijf zoude komen maar dat gaat hier zoo gemakkelijk niet. Het eten dat wij daar kregen dat moesten wij twee uren ver op ezels halen in de stad Treve ook het water moest een uur ver gehaald worden daar wij dat haalde wierdt het genoemd het bad van Keizer Nero zij wilde wel zeggen dat hij daar vroeger in ging zwemmen. De kerk die wij daar hadden was een klein Kapel waar niet meer als een man of zes in kon staan des zondag kwam daar een Pater uit Subiacen op een ezel daar na toe rijden en las de Mis voor ons en voor het volk dat in de polder werkzaam was een kwatier voor dat de Mis begon werdt er een gewerschot gelost dat ieder die doorwerkte het konde hooren als zij dat hoorde kwamen zij er op aan loopen en hoorde gezamentlijk met ons de Heilige Mis

Wij legde ons buiten de Kapel in het gras neder onder de Mis was dan veel tijds een doedelzak aan het spelen gij zult wel zeggen werkt het volk daar op Zondag! ja als het hier in de hooibouw is dan werkt het volk hier maar door ik kan mijn leven toen ik daar was bijna niet anders voorstellen als aan een Kluizenaars leven daar wij zoo alleen in een huis zaten en nergens niets zagen als groote bergen en steenrotsen.

MIDDELEN VAN BESTAAN IN SOEST V

door Ds. J.J. Bos

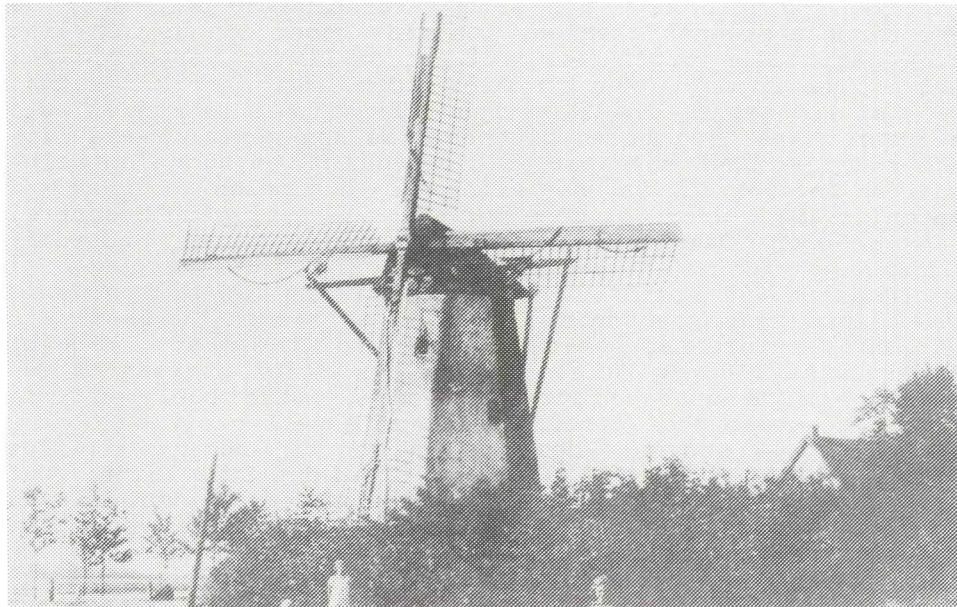
Korenmolens

Op 14 Juli 1640, stelden de Staten 's Lands van Utrecht eene "Ordonnantie" vast, met betrekking tot "den Impost op 't Gemaal ten platten Lande van Utrecht", welke "geamplieert" werd op 20 Januari 1643, en 21 Januari 1647. (Groot Utr.Plac.boek.II.751, enz.) Daaraan werd toegevoegd eene "Lijste, volgens dewelke die voorsz. verpachtinge van het "Gemaal ten platten Lande sal worden gedaan, gearresteert als "vooren, den 16 July 1640, en gerenoveert, 20 Januari 1643". In die Lijst leest men, onder het hoofd "Eemland", en het opschrift "Soest", de woorden: "Soester Eng, 't Veen, Birckt". Hieruit volgt dat Soest in dat jaar drie korenmolens rijk was.

Van die in het Veen durf ik de standplaats niet bepalen, doch verwijs naar het 2 à 3 M. hooge bergje, waarover in het artikel "Pijnenburg" gesproken wordt.

Die in de Birckt bestaat ook al sedert lang niet meer, doch daarvan was, voor vele jaren, de herinnering toch niet gansch en al uitgewischt. Immers toen werd mij, vlak aan den straatweg van Soest naar Amersfoort, juist op den hoek der grenscheiding tusschen die beide Gemeenten, eene hoogte aangewezen, als plaats waar vroeger een molen had gestaan, en mis-

schien is die vroegere molenbelt daar nog wel te zien. Wel nu, onder de "grootte inkomsten" van het klooster Marienhof, waarvan de Lijst te vinden is in de geschiedenis van dat Gesticht, komt de volgende post voor: "Een meulenhuisken en "eenige perceelen lands aldaer, 60 (gulden)". (v. Heussen en v. Rijn, Hist.v.'t.Utr.Bisd. II.bl.31.(gr. 8°)). Wellicht wordt nu hiermede bedoeld, de molen, of een "huysken" bij den molen, waarvan in de Ordonnantie gesproken wordt, en die dan aan dat klooster zou hebben toebehoord.

Korenmolen „De Windhond“.

De molen op den "Soester Eng", bestaat nog. Hij werd, volgens het "Journaal" van Constantijn Huygens, de Zoon, op 26 October 1682 beklommen door de "Princesse", nl. de dochter van den Hertog van York, maar sedert 23 October 1678, Gemalin van Prins Willem III, en die, op 27 Mei 1689, met haren echtgenoot, als Koningin en Koningin van Engeland gekroond zou worden. (Journaal v. Const. Huygens, de Zoon, in de Werken v.h. Hist. Genootsch. te Utr. Nieuwe Serie. No. 46). Deze Heer Huygens Jr., Secretaris van den Prins, was op dien dag, "met "de Princesse op de molen, om met mijn verreijker de clock "van Uytrecht te sien". Van Soestdijk uit kan wel geen andere molen, die een vrij uitzicht op Utrecht aanbod, bedoeld zijn, dan die op den Engh te Soest.

Zaterdag, 12 Augustus 1911, 's morgens te 8 uren, bracht Koningin Wilhelmina, met Prinses Juliana, en gevolg, een bezoek aan den Korenmolen "De Windhond", eigendom van H.W.

Smits. Het Prinsesje had reeds vroeger veel vermaak gevonden in de draaiende wieken, maar nu wenschte H.M. ook het inwendige van den molen te leeren kennen. Eerst werd de benedenverdieping bezichtigd, waar veel koren opgestapeld lag, en toen werd de trap beklommen naar den eersten zolder. H.M. vermaande Hare Hofdame zich goed vast te houden aan het touw dat voor trapleuning dient. Nadat men ook daar alles bezichtigd had, en van den omloop af een kijkje over den omtrekt had genomen, werd het Prinsesje weder naar beneden gebracht, doch de Koningin klom nog eene verdieping hooger, waar de groote molensteenen draaien, dus vlak onder den as, en liet zich daar alles uitleggen. Bij het afklimmen vertoefde men nog eenige oogenblikken op den omloop, zeer tot blijdschap van het Prinsesje, die al gevraagd had: "waar is Moeder nu?" en Haar thans hoog boven zich zag. Na nog eenig vriendelijk onderhoud met den molenaar en diens gezin, en nadat de molenaar op het verzoek van het Prinsesje, den molen nog even had laten draaien, waarvoor deze met eene lieve buiging bedankte, nam het Hooge Gezelschap afscheid, en keerde naar Soestdijk terug.

Op 12 Juli 1689 stelden de Staten 's Lands van Utrecht eene Ordonnantie vast, waarnaar "de Stad en Steden 's Lands van Utrecht", betalen zouden den "Impost op 't Gemaal", doch op 13 Augustus 1708, werd een "Nader ampliatio" daaraan toegevoegd, om de quade practycquen en sinistre toelagen, die "gepleegt werden tot groot nadeel van onse impositien op het Gemaal ... sooveel doenlijk voor te komen." (Groot Utr. Plac. boek. II. 740, 744). Artikel 6 van dat Stuk luidt: "Dat ten dien eijnde aan de Pachters van het Gemaal over de Stad Utrecht, Amersfoort, en de respective Vrijheden van dien, gepermitteert sal zijn, om met een beëdigd persoon op de molens der Dorpen rondsom de voorsz. Steden staande, midsgaders ten huysse van alle in- ende opgesetenen, ten platten Lande, tussen de voorsz. Steden en dese nabenoemde Dorpen, wonende; alsse Bunnik, .. Soest, Baarn, en Eembrugge, midsgaders De Vuerst, te gaan peijlen, visiteren, ende onderzoek te doen, of bij die molenaars meer koorn ontfangen, of elders eenig meel verborgen gehouden werd, midsgaders eenig brood of meel verkogt of gesleten werd."

De korenmolen op den Engh, thans meestal "de Oude Molen" genoemd, is van steen, en, volgens het jaartal op de kap, in 1737 gebouwd; hij heet eigenlijk "De Windhond". Vroegere molens, op diezelfde plaats, waren vrij zeker van hout, en hadden dan den vorm van een "paltrok", waarvan de wieken bijna den grond raakten.

Dat men aan het "molenaar" zijn vroeger nog wel eenige betekenis hechtte, zou men opmaken uit het opschrift op eene zerk in de Hervormde Kerk, die echter niet meer op de oorspronkelijke plaats ligt; zij draagt het nummer 143, en daaronder zijn uitgehakt drie hazewind-honden, twee naast elkander en één er onder, alsmede dit inschrift: "Willem Smits, Molenaar van Soest anno 1789".

Van dezen Willem Smits zal wel een nabestaande zijn de W. Smits, die op 2 Mei 1810, en 26 Februari 1811, als Secretaris van Soest fungeerde, bij gelegenheid dat de Stad Amersfoort, binnen Amersfoort, de drie boerderijen in de Birckt verkocht, die vroeger aan het klooster Marienhof hadden behoord, en die toen gekocht werden door den heer Mauritz Dreyer, wonende op "De Hooiberg" bij Amersfoort. Is deze gissing juist, dan teekent het eenigermate den tijd waarin het gebeurde, dat bedoelde Secretaris in de koopacte den naam des koopers schrijft, "Mouwerus Dreyer" en lager, aan den voet van diezelfde Acte, verklaart dat die spelling "abuijs" is, en dat het moet zijn "Maurits Dreijer".

In 1847 was eigenaar van dezen molen, Willem Smits, zeker ook nog uit hetzelfde geslacht. Deze was toen een man in den opgang des levens, Lid van den Gemeenteraad, en Diaken bij de Hervormde Gemeente. Hij overleed op 23 Januari 1867. Zijn oudste zoon, J.W: Smits, volgde hem op in het bezit van den molen, en van het bedrijf, met het daarbij behorende mole-naars-huis, bouwland, en bosch.

Molen „De Vliet” naar een tekening van G. Kuit.

In het jaar 1852 kreeg "De Windhond" weder een mededinger, want toen werd door zekeren Wester uit Utrecht, een tweede steenen korenmolen gebouwd, die door hem "De Vliet" genoemd werd, maar die in den volksmond den naam van "De Nieuwe Molen" verkreeg, en behield. Deze molen, met de woning voor den molenaar en zijn gezin in de benedenste verdieping, werd

gebouwd onder aan den Engh, vlak aan den straatweg naar Amersfoort, ter plaatse waar de straatweg naar Soesterberg begint. De eerste eigenaar verhuurde, of verkocht, dezen nieuwen molen al spoedig aan Ernst Friedrich Schoppenhauer, vroeger onder-officier bij ons leger in West-Indië. Deze gaf zich wel veel moeite om de zaak tot bloei te brengen, begon zelfs bij windstilte met stoom te werken, maar erg aanmoedigend was de uitkomst toch niet. In 18.. zocht, en verkreeg hij, eene benoeming tot Brievengarder te Soest, en zijn zoon Johan Schoppenhauer volgde hem als molenaar op. Maar ook deze vertrok in 189. naar elders, en na dien tijd werd de molen bewoond, en het bedrijf uitgeoefend, door verschillende personen.

Spinnen en Weven

Wellicht is er te Soest nooit vlas verbouwd, maar dat er toch linnengaren gesponnen werd, is vrij zeker.

In alle standen der maatschappij was dit weleer het werk der vrouw, en onder den boerenstand is het in zwang gebleven, nog lang nadat de edelvrouwen, en burgervrouwen in de steden, het spinnewiel hadden in den hoek gezet. En niet alleen het vlas spinnen geschiedde alhier, maar ook het linnenweven werd te dezer plaatse uitgeoefend; zelfs is er een tijd geweest dat de arbied dier wevers, groot nadeel begon toe te brengen aan weder andere belangen binnen Amersfoort, zooals blijkt uit het volgende "Appoinctement":

"Op de Requeste van den Ouderman, Busmeesters, en Gemeene Broeders van der Bombasijnwerkers gilde binnen Amersfoort, mitsgaders de Handelaars der catoene ende gesponne catoene garen; ende de Bombasijnwerkers woonende respectivelijk tot Bunschoten, Eemnes binnen- en buijtendijks, Soest, ende Baarn, is geappoincteert. De Gedeputeerden van de Staten 's Lands van Utrecht, gelet op den inhoud deser, en daar bij verhaalt, interdiceren en verbieden bij desen alle Linnewevers, woonende onder den Maarschalk ampte van Eemland, ende een ijder van deselve in 't bijzonder, eenig catoene gaaren te verwercken voor en alear den Scholtus, ten minste den Gerechtsboode van de plaatse, alwaar soodanige Linnenwevers, ofte Linnenwever woonagtig is, daar van ge-noegsame kennisse sal sijn gedaan, mede met nominatie van den persoon, of personen, die het catoene gaaren omme te verwerken sullen hebben gebracht, op de verbeurte telken reijse van soodanigen poene ende ten behoeven van de geene, als Haar Ed. Hog. sullen arbitreeren en uijtspreeken, ende dit bij provisie. Gedaan te Utrecht den 13 Februar. 1646. Onder stont, ter Ordonnantie als boven, en was onderteekent, Ant. van Hilten." (Groot Utr. Plac.boek.I.bl. 592.)

Het toenemend gebruik van het zooveel goedkoopere katoen, heeft zeker ook hier, als elders, het spinnewiel doen stilstaan; ik herinner mij ten minste niet ergens nog zulk een wiel te hebben zien trappen, tot de bewerking van vlas. Wèl, op een paar plaatsen, tot het spinnen van schapenwol voor saijet. En dan ook nog, maar dat ging op een wiel dat met de hand bewogen werd, tot het spinnen van koehaar. Maar dat laatste was ook reeds vroeger geschied. In "Het Gooi. Jaarboekje voor Geschiedenis en Plaatsbeschrijving: onder redactie van C.L. Heek, te Hilversum.

"Eerste jaar, 1906", vindt men, als Bijlage, eene "Verhandeling, in 1807 door R. Scherenberg opgesteld, behelzende eene "beschrijving van zijne tapijtfabriek te Baarn".

Daarin zegt hij, op bladz. 12, "dat hij te Baarn, Soest, Naarden, Muiderberg en Amersfoort, Spinscholen (voor koehaar) heeft opgericht", en op bladz. 15, dat er te Soest eene was "waartans 20 kinderen werken". In het laatst van het jaar 1850 begon dat koehaarspinnen weder, maar stond toen in

verband met de aardappelziekte. Dàt was eene vreesselijke ramp voor alle daggelders en kleine boertjes, inzonderheid voor de groote gezinnen onder hen.

In die dagen waren er bloeiende tapijtfabrieken in Hilversum, en deze leverden het koehaar, dat in die hutten, en kleine woningen, tot draden moest gesponnen worden. Op het Hart, Achter den Engh, op de Bunt, in het Veen, en over Hees, draaide dat wiel schier huis aan huis. Het vuile stof van dit onreine haar, vloog den ganschen dag door het vertrek, meestal het woonvertrek, waar kinderen drie of vier van die wieren, en een haspel, van den vroegen morgen tot den laten avond, in beweging hielden; de kleinste kinderen zelfs werden aan het werk gezet, en voortgejaagd, opdat het wiel maar niet zou stilstaan; in menig gezin werd de school er om verzuimd. Het was inderdaad een slecht werk, en menigeen heeft er de gezondheid voor zijn gansche leven bij ingeboet. Dat heeft zóó wellicht tien jaren geduurd, en toen was dat koehaar-spinnen gelukkig voorbij.

